

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА
СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ (ІХ – початок ХХ століття)

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 291
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Одеса
Астропринт
2024

УДК 327(477)«10/19»(075.8)
З-781

Укладач:

І. В. Максименко, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

Ю. В. Узун, доктор політичних наук, доцент кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

І. М. Коваль, доктор політичних наук, професор, секретар Одеської міської ради

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
(протокол № 5 від 29.12.2023 року)*

Зовнішня політика України (ІХ – початок ХХ століття : метод. вказівки до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» / уклад. І. В. Максименко. – Одеса : Астропринт, 2024. – 39 с.

Методичні вказівки розраховані на поглиблене вивчення тем навчальної дисципліни «Зовнішня політика України (ІХ – початок ХХ століття)» здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та були розроблені відповідно до силябусу та робочої програми дисципліни. Основна мета вказівок – надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні тем практичних занять та у процесі самостійної роботи.

УДК 327(477)«10/19»(075.8)
© Максименко І. В., укладання, 2024

ЗМІСТ

Вступ	4
Тематика змістових модулів, завдання та література	6
Тематика практичних занять, завдання та література	19
Самостійна робота студентів	28
Питання до підсумкового контролю	32
Рекомендована література	34
Форми контролю і методи оцінювання	36

ВСТУП

Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Зовнішня політика України (IX – початок XX століття)» призначені для допомоги здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», які навчаються в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова на Факультеті міжнародних відносин, політології та соціології.

Метою навчальної дисципліни «Зовнішня політика України (IX – початок XX століття)» є розгляд еволюції зовнішньої політики України від появи перших протодержавних утворень на українських землях до початку XX століття.

Вивчення і засвоєння студентами зазначеного предмету сприятиме усвідомленню етапів та особливостей взаємодії українських земель із зовнішнім світом у період до та під час формування Київської держави, розквіту Київської Русі та її занепаду; особливостей формування та складних зовнішньополітичних процесів Галицько-Волинського князівства; розуміння впливу зовнішніх чинників, зокрема Великого Князівства Литовського, Польського королівства та Золотої Орди на зовнішньополітичну взаємодію українських земель; передумов виникнення та еволюції феномену українського козацтва, його ролі в регіональній системі міжнародних відносин; виокремлення етапів та еволюції зовнішньополітичної діяльності українських гетьманів протягом XVII – XVIII ст., впливу російського, польського, турецького чинників; зовнішньополітичних та безпекових передумов виникнення українських незалежних урядів у першій половині XX століття, чинників еволюції зовнішньополітичної орієнтації в процесі боротьби за незалежність та права на існування, впливу зовнішніх тенденцій та зміни системи міжнародних відносин в Європі після Першої світової війни.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

1. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій при здійсненні професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог (ІК).

2. ЗК04. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

3. ЗК07. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

4. Здатність приймати обґрунтовані рішення щодо здійснення міжнародної та зовнішньополітичної діяльності (СК.2).

СК07. Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України.

СК08. Усвідомлення національних інтересів України на міжнародній арені.

СК11. Здатність аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

1. РН08. Збирати, обробляти та аналізувати великі обсяги інформації про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, регіональних систем, міжнародних комунікацій.

2. РН09. Готувати аналітичні довідки, звіти та інші документи про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики, суспільних комунікацій т а регіональних студій.

3. РН16. Розуміти та відстоювати національні інтереси України у міжнародній діяльності.

Програма навчальної дисципліни «Зовнішня політика України (IX – початок XX століття)» складається із таких змістових модулів:

1. Змістовий модуль I: Україна в міжнародних відносинах протягом IX-XVI ст.

2. Змістовий модуль II: Українські землі в політиці іноземних держав у XIV-XVI ст. Виникнення та роль козацтва в міжнародних відносинах.

3. Змістовий модуль III. Зовнішньополітична діяльність українських гетьманів з відновлення прав та свобод української держави.

4. Змістовий модуль IV. Зовнішня політика українських урядів першої половини XX ст.

ТЕМАТИКА ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ, ЗАВДАННЯ ТА ЛІТЕРАТУРА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ПРОТЯГОМ ІХ-XVI СТ..

Тема 1

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПЕРШИХ КИЇВСЬКИХ КНЯЗІВ ТА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

У цьому розділі увага здобувачів звертається на встановлення міжнародних зв'язків давніх слов'ян з сусідніми народами, зокрема з Візантією, хазарами та варягами; виникнення Держави антів та її зовнішні зв'язки (кінець IV - початок VII ст.). Розкривається дипломатична практика східних слов'ян у період VI – IX ст.. Студентам пропонується проаналізувати Сурожський та амастрідський походи слов'ян на Візантію; розглянути відомості щодо перших слов'янських посольств до Візантії (IX ст.) та дипломатичне визнання Константинополем Давньоруської держави.

Далі розглядається варязька експансія та досліджується зовнішній чинник формування держави Київська Русь. Крізь призму зовнішньої політики київських князів Олега (882-912), Ігоря (912-945), княгині Ольги (945-957/9) та Святослава (957-972) встановлюються основні напрямки діяльності, пріоритетні завдання та досягнення. Досліджуються причини та наслідки східних походів Святослава, а також особливості його відносин Візантією та Болгарським царством, зокрема «Болгарська кампанія» (968-971). Вивчаються договори київських князів з Візантійською імперією 907 та 911 р., 944 р., 971 р. та їх значення.

Надалі розкривається зовнішньополітична діяльність князя Володимира Великого (980-1015), пояснюються особливості його політики щодо західних держав, зокрема війна з Польщею (981). Окремо здобувачам пропонується поміркувати та обговорити причини та значення хрещення Русі (988).

Після цього пояснюються основні напрямки та дипломатичні інструменти діяльності Ярослава Мудрого (1019-1054). Розкривається роль зовнішнього чинника в отриманні Ярославом князівського престолу. Далі пояснюються відносини з Польщею. Наводяться приклади застосування шлюбної дипломатії як інструменту зовнішньої політики князі Ярослава Мудрого.

Важливою частиною цього розділу є пояснення зовнішньої політики князів Київської Русі в період роздробленості та занепаду. Вивчається зовнішня політика Володимира Мономаха (1113-1125) з урахуванням зовнішніх чинників та регіональної ситуації. Виокремлюються та аналізуються внутрішні та зовнішні чинники політична роздробленості Київської Русі.

Література:

1. Грушевський М. Виїмки з жерел до історії України-Руси. До половини XI віка. Львів, 1895. 124 с.
2. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с.
3. Мітрінга І. Володимир Великий. Краків, 1942. 31 с.
4. Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смолія. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с.
5. Овсій І. О. *Зовнішня політика України* (від давніх часів до 1944 року): навч. посібник. Вид. 2-ге. Київ: Либідь, 2002. 240 с.
6. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. К.: Альтернативи, 1998. 352 с.
7. Шекера І.М. Міжнародні зв'язки Київської Русі. К., 1963. 200 с.

Тема 2

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА

Цей розділ доцільно починати з розгляду специфічних рис політико-географічного положення та розвитку Галицького й Волинського князівств. Коротко характеризується політика та зовнішні зв'язки удільних князів в період Київської Русі та її занепаду, зокрема князя Володимирка (1141-1153) і Ярослава Осмомисла (1153-1187). Надалі розкривається зовнішньополітична діяльність Романа Мстиславовича (1170-1205) до та після утворення єдиної галицько-волинської держави. Здобувачам рекомендується ознайомитися та обміркувати відносини Романа Мстиславовича з Польщею та Угорщиною.

Після обговорення політичного становища Галицько-Волинського князівства після смерті Романа Мстиславовича, досліджуються особливості князювання та дипломатичної діяльності Данила Романовича

(1245-1264). Виокремлюються задачі та проблеми, які визначали пріоритетні напрями зовнішньополітичної діяльності князя Данила.

Здобувачам пропонується розглянути та визначити спільні та відмінні риси зовнішньої політики останніх галицько-волинських князів (Лев I, Юрій I, Андрій та Лев II, Юрій II Болеслав). На завершення вивчення цієї теми пропонується проаналізувати значення Галицько-Волинської держави в історії зовнішньої політики України.

Література:

1. Войтович Л.В. Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2014. 478 с.
2. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. К.: Альтернативи, 1998. 336 с.
3. Котляр М. Данило Галицький. Біографічний нарис. К., Видавничий дім «Альтернативи», 2002. 328 с.
4. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. 2-е вид., із змінами і доп. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. 220 с.
5. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с.
6. Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смолія. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с.
7. Овсій І. О. *Зовнішня політика України* (від давніх часів до 1944 року): навч. посібник. Вид. 2-ге. Київ: Либідь, 2002. 240 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ПОЛІТИЦІ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ У XIV-XVI СТ. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЛЬ КОЗАЦТВА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Тема 3

РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО, МОСКОВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА КРИМСЬКОГО ХАНСТВА

Тема починається з вивчення політики литовських князів Міндовга (1219-1264) та Гедиміна (1316-1341) щодо українських земель. Розглядається експансія князя Ольгерда (1345-1377) на українські землі. Розкриваються особливості політики Князівства Литовського на українських землях.

Здобувачам пропонується розглянути польську експансію на українські землі; дослідити боротьбу Польщі, Угорщини та Литви за Галичину й Волинь. Розподіл українських земель між Угорщиною, Молдавським князівством та Османською імперією.

Окремо аналізуються положення Кревської унії (1395 р.) та її наслідки для українських земель. Важливим є розкриття долі українських земель та зовнішньої політики Вітовта (1382-1430). Грюнвальдська битва (1410 р.) та участь у неї українських сил. Свидригайлові війни 1430-х рр. та їх наслідки для українських земель.

Надалі розкривається піднесення Московської держави та її вплив на українські землі з урахуванням положень доктрини «Третього Риму». Визначається значення Лівонської війни (1558-1583) для регіональної ситуації. Люблінська унія (1569 р.) та її наслідки для українських земель. Брестська унія 1596 р. та її значення для українських територій та соціально-політичного становища.

Окремо вивчається просування Османської імперії та Кримського ханства на Південну Україну та вплив цього процесу на українські землі.

Література:

1. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с.
2. Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смолія. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с.

3. Овсій І. О. *Зовнішня політика України* (від давніх часів до 1944 року): навч. посібник. Вид. 2-ге. Київ: Либідь, 2002. 240 с.
4. Русина О. В. *Україна під татарами і Литвою / НАН України*. Інститут історії України. К.: Альтернативи, 1998. 320 с.

Тема 4

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО В РЕГІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.

Цей розділ доцільно розпочати з визначення чинників появи українського козацтва та його розвитку від суспільного прошарку до національно-політичного утворення. Далі розглядаються причини їхнього виходу на міжнародну арену. Визначаються пріоритетні напрямки зовнішньої політики запорожців та досліджуються особливості її здійснення у XVI – початку XVII ст.. Окремо досліджуються зовнішня діяльність Дмитра («Байди») Вишневецького (1550-1563) та дипломатична діяльність Петра Сагайдачного (1601-1622). Здобувачам пропонується обміркувати та проаналізувати роль козаків у відносинах Речі Посполитої з Московією та Османською імперією. Окремо розглядається діяльність Михайла Дорошенка (1623-1628) та його спроби досягти угоди з Кримським ханством.

Література:

1. Грушевський М. С. *Історія України-Руси*: Т. 4. К.: Наук. думка, 1995. 628 с.
2. *Історичні постаті України: Іст. Нариси / 36./* Упоряд. та авт.: вст. ст. О.В. Болдирев. Одеса, Маяк, 1993. 384 с.
3. Крип'якевич І. П. *Історія України / Відп. редактори Ф. П. Шевченко, Б.З. Якимович*. Львів: Світ, 1990. 520 с.
4. Кучик О.С., Заяць О.А. *Зовнішня політика України*: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с.
5. Леп'явко С. *Українське козацтво у міжнародних відносинах (1561-1591)*. Чернігів: Сіверянська думка, 1999. 216 с.
6. *Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смолія*. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с.
7. Овсій І. О. *Зовнішня політика України* (від давніх часів до 1944 року): навч. посібник. Вид. 2-ге. Київ: Либідь, 2002. 240 с.

8. Сушинський Б. І. *Козацькі вожді України. Історія України в образах її вождів та полководців XV-XIX століть : іст. есе. : наук.-літ. вид. У 2 т. Одеса: ВМВ, 2004.*

9. Чухліб Т. *Гетьмани Руси-України*. Донецьк, ТОВ "ВКФ "БАО", 2012. 304 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ГЕТЬМАНІВ З ВІДНОВЛЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Тема 5

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В ПЕРІОД ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ 1648-1657 РР.

У цьому розділі розкриваються пріоритетні питання діяльності Б. Хмельницького під час Національно-визвольної війни. Спочатку здобувачам пропонується визначити та проаналізувати пріоритети дипломатичної діяльності Б. Хмельницького на початковому етапі Національно-визвольної війни (1648-1649). Розкриваються причини та особливості відносини Б. Хмельницького з Кримським ханством та Османською імперією. Аналізуються причини підписання, сутність та значення Зборівського (1649) та Білоцерківського (1651) мирних договорів.

Надалі вивчаються пошуки Б. Хмельницьким інших союзників для подальшої боротьби з Річчю Посполитою. Досліджується московський вектор зовнішньої політики Б. Хмельницького, причини підписання Переяславської угоди 1654 р. та її наслідки. Увага приділяється реакції Б. Хмельницького на укладення Віленського миру 1656 р. з подальшим розкриттям зовнішньополітичної та дипломатичної діяльності Б. Хмельницького в останні роки його життя.

Література:

1. Грушевський М. *Історія України-Руси*. Т. 8 и Т. 9. К.: Наук. думка, 1995. 866 с.; 766 с..
2. Кучик О.С., Заяць О.А. *Зовнішня політика України*: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с. (Розділ 4)

3. Нариси з історії дипломатії України. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с. (Розділ 4 та Розділ 5, с. 163-179).

4. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч. посібник. К.: Либідь, 1999. – 240 с. (Тема 4, лекції 1-2; Тема 5, лекція 1).

5. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). К.: Альтернативи, 1999. 352 с.

6. Туранли Ф. Рукописні документи про чорноморський вектор дипломатичної діяльності гетьмана Богдана Хмельницького. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2019. Вип. 1(140). С. 61-68.

7. Чухліб Т. Козацька Україна на міжнародній арені. – Київ: Видавництво "Арій", 2023. 352 с.

Тема 6

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ГЕТЬМАНІВ У ПЕРІОД 1657-1687 РР.

Цей розділ доцільно почати з характеристики поняття «Руїна», його періодизації та особливостей зовнішньополітичного характеру. Далі проаналізувати гетьманування Івана Виговського (1657-1659) з акцентом на його відносини з Річчю Посполитою, Московією та Кримським ханством. Розкриваються основні положення Гадячської угоди (1658) та її історичне значення. Пояснюються причини та наслідки втручання зовнішніх сил в українські справи.

Правління Юрія Хмельницького (1659-1663) розглядається в контексті проведення виборів та підписання нового варіанту Переяславської угоди у 1659 р. Надалі розкриваються особливості перебігу війни України та Росії проти Польщі. Вивчаються причини підписання та положення Слободищенського трактату (Чуднівської угоди) 1660 р., та його наслідки, що призвели до розколу України на Лівобережжя та Правобережжя.

У подальшому розвиток подій та діяльність українських гетьманів розглядається комплексно з урахуванням їхніх різних зовнішньополітичних пріоритетів та цілей. Розпочати рекомендується з наслідків діяльності І. Брюховецького (1663-1668) для обмеження автономних прав Гетьманщини. Роль «Московських статей» (1665) Брюховецького для відносин між Україною та Росією.

Надалі розкриваються дипломатичні та зовнішньополітичні спроби Петра Дорошенка (1665-1676) досягти угоди з Московією та Польщею. Аналізується Андрусівський мир 1667 р. та його наслідки для українських земель. Здобувачам пропонується визначити конфігурацію регіональної системи міжнародних відносин та виокремити причини і наслідки орієнтації П. Дорошенка на Оттоманську імперію.

Окремо розглядаються «Глухівські статті» Дем'яна Многогрішного (1669-1672) як важливої спроби розширення автономних прав Гетьманщини у відносинах з Московією. Надалі вивчаються положення «Конотопських статте» (1672) І. Самойловича (1672-1687) і відносини з Московією.

Участь Османської імперії в боротьбі за українських землях та роль Юрія Хмельницького також аналізується з подальшим розкриттям долі українських земель в контексті підписання Бахчисарайського миру 1681 р. та «Вічного миру» 1686 р.

Література:

1. Крикун М. Між війною і радою. Козацтво Правобережної України в другій половині XVII - на початку XVIII ст. К., 2006. 470 с.

2. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с.

3. Нариси з історії дипломатії України. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с.

4. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч. посібник. К.: Либідь, 1999. 240 с..

5. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). К.: Альтернативи, 1999. 352 с.

6. Чухліб Т. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648-1714 рр.. К., 2005.

7. Чухліб Т. Гетьмани Правобережної України в історії Центрально-Східної Європи (1663-1713). К., 2004. 288 с.

8. Чухліб Т. Козацька Україна на міжнародній арені. Київ: Видавництво "Арій", 2023. 352 с.

Тема 7

ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ГЕТЬМАНІВ НАПРИКІНЦІ XVII – ПРОТЯГОМ XVIII СТ.

Розкриття цього розділу розпочинається з вивчення причин чорноморських походів Росії та ролі козаків в них. Далі розкривається особливості приходу до влади І. Мазепи (1687-1709) та укладання «Коломацьких статей» 1687 р.. Надається характеристика політики Петра I щодо Гетьманщини та спроби І. Мазепи відновити єдність українських земель. Розкривається роль козаків у Північній війні (1700 - 1721 рр.). Пояснюється поява кількох концепцій зовнішньої політики І. Мазепи в умовах Північної війни. Вивчаються причини та наслідки укладання шведсько-українського союзу 1708 р..

Також розкривається дипломатична діяльність Пилипа Орлика (1710-1742 рр.). Вивчається «Конституція прав та свобод Запорізького війська» 1710р. з акцентом на зовнішньополітичні аспекти; розкривається її місце в історії світової політичної думки. Прутський мир 1711 року між Росією й Туреччиною та його вплив на розчленування України.

Також надається загальне уявлення про діяльність українських гетьманів щодо повернення прав та вольностей Гетьманщини. Зазначається роль Малоросійської колегії (1722) та Гетьманської канцелярії (1734). Характеризуються спроби Павла Полуботка (1722-1724) та Данила Апостола (1727-1734) відновити автономію Гетьманщини. «Рішучі пункти» Петра II (1728). Лубенська угода Війська Запорозького з Російською імперією 1734 р.. Наводяться причини відновлення гетьманства царицею Єлизаветою у 1750 р. Виокремлюється діяльність Кирила Розумовського з відновлення української автономії. Глухівська петиція 1763 р. Ліквідація інституту гетьманства в 1764 р.

Крім того, аналізуються зовнішні чинники поглинення українських земель Російською імперією. Поділи Польщі, їх роль в долі українських земель.

Література:

1. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с.
2. Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смолія. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с.

3. Овсій І. О. *Зовнішня політика України* (від давніх часів до 1944 року): навч. посібник. Вид. 2-ге. Київ: Либідь, 2002. 240 с.

4. Різниченко В. Пилип Орлик – гетьман України. К.: Укр. письменник, 1996. 302 с.

5. Сушинський Б. І. Козацькі вожді України. Історія України в образах її вождів та полководців XV-XIX століть : іст. есе. : наук.-літ. вид. У 2 т. Одеса: ВМВ, 2004.

6. Чухліб Т. В. Мазепинська Україна між Російською та Шведською коронами: дилема вибору протекції. *Український історичний журнал*. 2009. № 2. С. 16-39.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКИХ УРЯДІВ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XX СТ.

Тема 8

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ НАПЕРЕДОДНІ ТА ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Розгляд даного питання рекомендується почати з розкриття причин та особливостей росту національної свідомості українців у Західній та Придніпрянській Україні наприкінці XIX – початку XX ст.. У подальшому проілюструвати як це втілювалося у формування перших політичних організацій та партій, їх підходи до майбутнього українського народу. Окрема увага надається планам та концепціям іноземних держав щодо українського питання, зокрема, в Німеччині та Австро-Угорщині напередодні Першої світової війни; угорської та румунської політичних еліт стосовно України. Розкривається російське бачення майбутнього українських земель. Висвітлюються ставлення до української проблеми Туреччини і польські плани щодо українських земель. Україна та Перша світова війна.

Література:

1. Винниченко В. Відродження нації (Історія української революції: mareць 1917 р. - грудень 1919 р.). Книга Роду, 2008. 797 с.
2. Дорошко, М.С. Історія України. Знакові події та особистості. Київ, 2021. 472 с.
3. Липа Ю. І. Призначення України. Львів, 2020. 501 с.
4. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика. – К.: «Либідь», 2003. 176 с.

5. Турченко Ф. Г. Микола Міхновський: "Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна..." / НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. К.: Парлам. вид-во, 2020. 432 с.

6. Україна ХХ ст.: суспільно-політичні моделі національної держави (державницька ідеологія та програмні засади провідних українських політичних партій і громадсько-політичних об'єднань) / П.П. Гай-Нижник (керівник проекту, упоряд. і наук. ред.); авт. кол.: П.П. Гай-Нижник, С.І. Губський, А.В. Іванець, І.Й. Краснодемська, Д.В. Толочко, Т.М. Швидченко, Т.М. Шевченко. К., 2018. 705 с.

7. Україна крізь віки. У 13-ти тт. К.: Альтернативи, 1998–1999. Т. 9: Сарбей В. Г. Національне відродження України / НАН України. Інститут історії України. К.: Альтернативи, 1999. 336 с.

8. Українська державність у ХХ столітті (Історико-політологічний аналіз). К.: Політична думка, 1996. 448 с.

Тема 9

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

У цьому розділі розкривається позиція представників Центральної Ради щодо статусу України протягом 1917 року. Аналізується спроби досягти згоди з Тимчасовим урядом Росії. Розглядається встановлення дипломатичних відносин з іноземними державами. Досліджується значення приходу до влади більшовиків, їхньої агресії проти України. Розкриваються причини та наслідки проголошення незалежності УНР. Участь української делегації у переговорах з державами Четвертого союзу. Підписання Брестського мирного договору (1918) та його наслідки.

Література:

1. Віднянський С. В., Вегеш М. М. Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2021. 372 с.

2. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с.

3. Матвієнко В., Головченко В. Історія української дипломатії ХХ століття у постатях. К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. 268 с.

4. Матвієнко В. Українська дипломатія 1917-1921 років на теренах постімперської Росії. – К.: Вид. полігр. центр «Київ ун-т», 2002. – 373 с.

5. Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смолія. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с.

6. Овсій І. О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): навч. посібник. Вид. 2-ге. Київ: Либідь, 2002. 240 с.

7. Українська державність у ХХ столітті (Історико-політологічний аналіз). К.: Політична думка, 1996. 448 с.

8. Чекаленко Л. Д., Федуняк С. Г. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. Л. Д. Чекаленко. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 464 с.

Тема 10

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА П. СКОРОПАДСЬКОГО

Особливості встановлення влади П. Скоропадського розкривають специфіку положення української держави в складних геополітичних умовах того часу. Увага приділяється дипломатичним зусиллям Гетьманату для збереження незалежності. Відносини з Німеччиною, Австро-Угорщиною та Туреччиною. Відносини з Радянською Росією та білим рухом.

Література:

1. Держалюк М. С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917-1922 роках. К: Оріяни, 1998. 240 с.

2. Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смолія. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с.

3. Овсій І. О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): навч. посібник. Вид. 2-ге. Київ: Либідь, 2002. 240 с.

4. Скоропадський П.П. Спомини. К., 1992. 112 с.

5. Чекаленко Л. Д., Федуняк С. Г. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. Л. Д. Чекаленко. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 464 с.

Тема 11

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ДИРЕКТОРІЇ

Міжнародні умови приходу до влади Директорії дозволяють пояснити здобувачам складність зовнішньополітичних і дипломатичних завдань, що стояли перед українськими політичними діячами того часу. Аналізуються відносини України з країнами Антанти. Розглядається

принцип нейтралізму в політичних концепціях того часу та його перспектив для України.

Окремо вивчається участь представників Директорії та «українське питання» на Паризькій мирній конференції (1919-1920).

Утворення ЗУНР, її зовнішньополітична діяльність. Проголошення об'єднання УНР та ЗУНР.

Характеризується мирний та воєнний періоди у відносинах УНР з Радянською Росією. Здобувачам надається уявлення про політичну концепцію та дипломатична активність Симона Петлюри. Аналізується Ризький мирний договір 1921 р. та його вплив на долю України.

Література:

1. Віднянський С. В., Вегеш М. М. Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2021. 372 с.

2. Держалюк М. С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917-1922 роках. К: Оріяни, 1998. 240 с.

3. Корольов Г. Союз Ю. Пілсудського – С. Петлюри в контексті геополітичного вибору. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років*. 2010. №5. С. 275-286.

4. Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смолія. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с.

5. Овсій І. О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): навч. посібник. Вид. 2-ге. Київ: Либідь, 2002. 240 с.

6. Спадщина Пілсудського та Петлюри. Минуле, сьогодення та майбутнє партнерства Польщі та України. Київ: Ніка-Центр; Люблін: Видавництво УМКС, 2021. 424 с.

7. Чекаленко Л. Д., Федуняк С. Г. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. Л. Д. Чекаленко. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 464 с.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ТА ЛІТЕРАТУРА

Проведення практичних занять для здобувачів вищої освіти надає можливість вирішення наступних дидактичних цілей:

- сприянню поєднанню лекційних занять з самостійною навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів вищої освіти, а саме, теоретичну підготовку з практичною;
- розвитку умінь, навичок розумової праці, уміння застосовувати свої теоретичні знання для реалізації практичних завдань;
- формування у здобувачів вищої освіти інтересу до науково-дослідної роботи та залучення їх до наукових досліджень на кафедрі міжнародних відносин;
- забезпечення системного повторення, поглиблення та закріплення знань здобувачів вищої освіти за певною тематикою;
- поліпшенню навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності;
- здійснення діагностики і контролю знань здобувачів вищої освіти з окремих розділів і тем програми, формування уміння та навичок виконання окремих аспектів професійної діяльності у майбутньому.

Практичне заняття № 1 (2 години)

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Питання для обговорення

1. Міжнародні контакти давніх народів та слов'янських племен.
2. Зовнішня політика перших князів Київської Русі (Олег, Ігор, Ольга, Святослав).
3. Зовнішня політика Київської Русі у добу становлення та розквіту (Володимир Великий та Ярослав Мудрий).
4. Зовнішня політика Київської Русі в епоху феодальної роздробленості та занепаду. Політика Володимира Мономаха з відродження єдності Русі.

Література:

1. Грушевський М. Війми з жерел до історії України-Руси. До половини XI віка. Львів, 1895. 124 с.
2. Грушевський М. Історія України-Русі. Т. 1 та 2. К.: Наук. думка, 1993.
3. Крип'якевич І. П. Історія України / Відп. редактори Ф. П. Шевченко, Б.З. Якимович. Львів: Світ, 1990. 520 с.
4. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с. (Розділ 1)
5. Мітрінга І. Володимир Великий. Краків, 1942. 31 с.
6. Моця О.П. Київська Русь і країни Європи: характерні риси східнослов'янської державності, рівні міжнародних відносин та напрями контактів. *Український історичний журнал*. 2007. № 1. С. 4-19.
7. Нариси з історії дипломатії України. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с. (Розділ 1)
8. Овсій І. О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч. посібник. 2-ге вид. Київ: Либідь, 2002. 240 с. (Тема 1, лекції 1-3).
9. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. К.: Альтернативи, 1998. 352 с.
10. Шекера І.М. Міжнародні зв'язки Київської Русі. К.: Вид-во Академії Наук Української РСР, 1963. 200 с.

Практичне заняття № 2 (2 години)

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА

Питання для обговорення

1. Зовнішня політика галицьких та волинських князів.
2. Зовнішня політика Романа Мстиславовича та поява Галицько-Волинського князівства.
3. Дипломатія Данила Галицького.
4. Галицько-Волинське князівство на міжнародній арені за часів останніх князів.

Література:

1. Войтович Л. Польща, Мазовія, Литва та Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів. *Проблеми слов'янознавства*. 2010. Вип.59. С. 52-66.
2. Войтович Л.В. Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2014. 478 с.
3. Войтович Л. Польський король Казимир III і боротьба за спадщину Романовичів. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2011. Вип. 46. С.2-26.
4. Войтович Л.В. Тевтонський орден у політиці Галицько-Волинського князівства. *Український історичний журнал*. 2010. Вип. 6. С. 4-17.
- Головко О.Б. Держава Романовичів та Золота Орда. *Український історичний журнал*. 2004. № 6. С. 3-16.
5. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. К.: Альтернативи, 1998. 336 с.
6. Котляр М. Данило Галицький. Біографічний нарис. К., Видавничий дім «Альтернативи», 2002. 328 с.
7. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. 2-е вид., із змінами і доп. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. 220 с.
8. Крип'якевич І.П. Історія України. Львів: Світ, 1990. 520 с.
9. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с. (Розділ 2).
10. Нариси з історії дипломатії України. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с. (Розділ 2).
11. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч. посібник. К.: Либідь, 1999. 240 с. (Тема 1, лекція 4).

Практичне заняття № 3 (2 години)

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ПОЛІТИЦІ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ У XIV-ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.

Питання для обговорення

1. Політика Великого Князівства Литовського щодо українських земель.
2. Інтереси Польського королівства, Московського царства і Кримського ханства щодо українських земель.
3. Зовнішньополітична діяльність Запорізької Січі (Д. Вишневецький, П. Сагайдачний, М. Дорошенко).

Література:

1. Грушевський М. С. Історія України-Руси: Т. 4. К.: Наук. думка, 1993.
2. Історичні постаті України: Іст. Нариси / Зб./Упоряд. та авт.. вст. ст. О.В. Болдирев. Одеса, Маяк, 1993. 384 с.
3. Крип'якевич І. П. Історія України / Відп. редактори Ф. П. Шевченко, Б.З. Якимович. Львів: Світ, 1990. 520 с.
4. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с. (Розділ 3)
5. Леп'явко С.А. Козацькі походи на татар у 1570 – 1580-х роках. URL: http://www.cossackdom.com/articles/l/lepiavko_pohodu.htm
6. Леп'явко С. Українське козацтво у міжнародних відносинах (1561-1591). Чернівці: Сіверянська думка, 1999. 216 с.
7. Нариси з історії дипломатії України. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с. (Розділ 3).
8. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч. посібник. К.: Либідь, 1999. 240 с. (Теми 2 і 3).
9. Русина О. В. Україна під татарами і Литвою / НАН України. Інститут історії України. К.: Альтернативи, 1998. 320 с.
10. Русина О.В. Українські землі у московській зовнішній та внутрішній політиці кінця XIV - початку XVII ст.. *Український історичний журнал*. 1996. № 4. С. 62 - 74.

11. Сас П.М. Посольство Війська Запорозького до московського царя Михайла Федоровича 1620 р.. *Український історичний журнал*. 2003. № 6. С. 16-28; 2004. № 1. С. 3-20.

12. Сушинський Б. І. Козацькі вожді України. Історія України в образах її вождів та полководців XV-XIX століть : іст. есе. : наук.-літ. вид. У 2 т. Одеса: ВМВ, 2004.

13. Чухліб Т. Гетьмани Руси-України. Донецьк, ТОВ "ВКФ "БАО", 2012.

14. Кралюк П. Людина, яка змінила українську історію. Переможні битви Петра Сагайдачного. *Сила м'якого знака, або Повернення Руської правди*. 2011. С. 714-723.

Практичне заняття № 4 (2 години)

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Питання для обговорення

1. Пріоритетні завдання зовнішньої політики та дипломатії Б. Хмельницького на початковому етапі Визвольної війни.
2. Зборівський договір і Білоцерківський договір: причини підписання, суть і значення.
3. Відносини з Московією. Переяславський договір: причини підписання, суть і наслідки.
4. Зовнішньополітична діяльність Б. Хмельницького в останні роки життя.

Література:

1. Гробець В.М. Українсько-російські політичні відносини другої половини XVII-XVIII ст.: тенденції, характер, етапи. *Український історичний журнал*. 1997. №1. С. 22-43.
2. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 8 и Т. 9. К.: Наук. думка, 1993.
3. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Гетьманська Україна / НАН України. Інститут історії України. К.: Альтернативи, 1999. 304 с.

4. Дашкевич Я. Україна на межі між Сходом і Заходом (XIV - XVIII ст.). *Зп. Наукового товариства ім. Т.Г.Шевченка*. 1991. Т. 222. - С. 28-44.

5. Історичні постаті України: Іст. Нариси / Зб. / Упоряд. та авт.. вст. ст. О.В. Болдирев. Одеса, Маяк, 1993. 384 с.

6. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с. (Розділ 4)

7. Нариси з історії дипломатії України. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с. (Розділ 4 та Розділ 5, с. 163-179).

8. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч. посібник. К.: Либідь, 1999. 240 с. (Тема 4, лекції 1-2; Тема 5, лекція 1).

9. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.). К.: Альтернативи, 1999. 352 с.

10. Туранли Ф. Рукописні документи про чорноморський вектор дипломатичної діяльності гетьмана Богдана Хмельницького. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2019. Вип. 1(140). С. 61-68.

11. Чухліб Т.В. Гадяцька угода та ідея її відновлення в українсько-польських відносинах другої половини XVII ст. (до 350-річчя укладання). *Український історичний журнал*. 2008. № 3. С. 45-74.

12. Чухліб Т. Козацька Україна на міжнародній арені. – Київ: Видавництво "Арій", 2023. – 352 с.

13. Чухліб Т.В. Переяславська угода 1654 р. у контексті міжнародного утвердження ранньомодерної Української держави: причини, укладення, наслідки. *Український історичний журнал*. 2003. № 1. С. 68-81; № 3. С. 43-63; № 4. С. 46-61.

Практичне заняття № 5 (2 години)

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКИХ ГЕТЬМАНІВ II ПОЛ. XVII - XVIII СТ.

Питання для обговорення

1. Діяльність Івана Виговського. Гадяцький трактат та його значення.
2. Політика Юрія Хмельницького і наслідки для України.
3. Боротьба гетьманів Лівобережної та Правобережної України за владу. Роль зовнішнього фактору.
4. Діяльність Івана Мазепи по об'єднанню українських земель.

5. Україна і Північна війна. Підписання українсько-шведського союзу: причини і наслідки.

6. Діяльність П. Орлика.

Література:

9. Горобець В.М. Українсько-російські політичні відносини другої половини XVII-XVIII ст.: тенденції, характер, етапи. *Український історичний журнал*. 1997. №1. С. 22-43.

10. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Гетьманська Україна / НАН України. Інститут історії України. К.: Альтернативи, 1999. 304 с.

11. Дашкевич Я. Україна на межі між Сходом і Заходом (XIV – XVIII ст.). *Зп. Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка*. 1991. Т. 222. С. 28-44.

12. Дорошенко Д. Гетьман Петро Дорошенко. Огляд його життя та політичної діяльності. Нью-Йорк, 1985. 640 с..

13. Історичні постаті України: Іст. Нариси / Зб./Упоряд. та авт.. вст. ст. О.В. Болдирев. Одеса, Маяк, 1993. 384 с.

14. Крикун М. Між війною і радою. Козацтво Правобережної України в другій половині XVII - на початку XVIII ст. К., 2006. 470 с.

15. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с. (Розділ 5)

16. Нариси з історії дипломатії України. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с. (Розділ 5, с. 179-201).

17. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч. посібник. К.: Либідь, 1999. 240 с. (Тема 5, лекції 2-3).

18. Смолій В., Степанков В. Особливості зовнішньої політики Гетьманщини. *Історія українського козацтва*. Т.1. К., 2006.

19. Смолій В., Степанков В. Українська національна революція середини XVII ст. (1648-1676). К., 1999. 352 с..

20. Чухліб Т. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648-1714 рр.. К., 2005. 518 с.

21. Чухліб Т. Гетьмани Правобережної України в історії Центрально-Східної Європи (1663-1713). К., 2004. 288 с.

Практичне заняття № 6 (2 години)

**ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ ПЕРШИХ УКРАЇНСЬКИХ
УРЯДІВ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Питання для обговорення

1. Україна в геополітичних планах та концепціях іноземних держав.
2. Зовнішньополітична діяльність Центральної Ради. Шлях до визнання незалежності України.
3. Зовнішня політика П. Скоропадського. Відносини з провідними акторами.
4. Дипломатична боротьба уряду Директорії за незалежність та визнання України.

Література:

1. Винниченко В. Відродження нації (Історія української революції: марець 1917 р. - грудень 1919 р.). Книга Роду, 2008. 797 с.
2. Віднянський С. В., Вегеш М. М. Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2021. 372 с.
3. Держалюк М. С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917-1922 роках. К: Оріяни, 1998. 240 с.
4. Івченко О.Г. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан. К.: "РІЧУАННП, 1997. 756с.
5. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с. (Розділи 6-9)
6. Кучик О. Україна в зовнішній політиці держав Антанти (1917–1920 рр.). Львів, 2004. 256 с.
7. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика. К.: «Либідь», 2003 (Розділ 3).
8. Матвієнко В., Головченко В. Історія української дипломатії ХХ століття у постатях. К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. 268 с.
9. Матвієнко В. Українська дипломатія 1917–1921 років: на теренах постімперської Росії. Київ.: Вид. полігр. центр «Київ ун-т», 2002. 373 с.
10. Нариси з історії дипломатії України. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. – 736 с. (Розділ 7, с. 276-286, с. 291-298, с. 302-311; Розділ 8).

11. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч. посібник. К.: Либідь, 1999. 240 с. (Тема 6, лекції 1-3).

12. Скоропадський П.П. Спомини. К., 1992. 112 с.

13. Україна в міжнародних відносинах ХХ століття. Під ред. Трохимовича В.В. Львів, ЛДУ, 1995. 246с.

14. Українська державність у ХХ столітті (Історико-політологічний аналіз). К.: Політична думка, 1996. (Розділ I, глава 5; Розділ II, глави 2 (§ 1-2), 5 (§ 1), 6 (§ 1-2), 7 (§ 1-2), 9 (§ 1-7)).

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

№ з/п	Назва теми/індивідуальних завдань (рефератів)	Кількість годин
1	Тема 1. Зовнішня політика перших київських князів та Київської Русі 1. Особливості давньоруської дипломатії та посольської служби. 2. Договори в системі політичних відносин Київської держави. 3. Шлюбна дипломатія як інструмент зовнішньої політики князів Київської Русі. 4. Роль Візантійської імперії у становленні Київської Русі як міжнародного актора.	4
2	Тема 2. Зовнішня політика Галицько-Волинського князівства 1. Монголо-татарський чинник в історії та зовнішній політиці Галицько-Волинського князівства. 2. Польсько-угорські домовленості щодо захоплення Галицько-Волинського князівства. 3. Тевтонський орден у політиці Галицько-Волинського князівства.	4
3	Тема 3. Роль українських земель у політиці Великого Князівства Литовського, Московської держави та Кримського ханства 1. Протистояння Польщі та Литовського князівства у боротьбі за українські землі. 2. Свидригайлові війни: причини та підсумки. 3. Роль українських земель в історії та зовнішній політиці Великого князівства Литовського.	4
4	Тема 4. Українське козацтво в регіональній системі міжнародних відносин у XVI – першій половині XVII ст. 1. Роль козаків у відносинах Речі Посполитої з Московією та Османською імперією. 2. Особливості дипломатичної практики козацької України. 3. Політика Московської держави та Речі Посполитої відносно українських земель у II пол. XVII століття:	6

	порівняльний аналіз.	
5	Тема 5. Зовнішньополітична діяльність Богдана Хмельницького 1648-1657 рр. 1. Зборівський та Білоцерківський мирні договори: причини підписання, сутність та значення. 2. Переяславська угода 1654 р. та її наслідки.	6
6	Тема 6. Зовнішньополітична діяльність українських гетьманів у період 1657-1687 рр. 1. Доля українських земель з підписанням Бахчисарайського миру 1681 р. та «Вічного миру» 1686 р. 2. Участь українців у чорноморських походах Росії. 3. Османська імперія на українських землях та роль Юрія Хмельницького. 4. Доля українських земель з підписанням Бахчисарайського миру 1681 р. та «Вічного миру» 1686 р.	6
7	Тема 7. Дипломатична діяльність українських гетьманів наприкінці XVII – протягом XVIII ст. 1. Конституція прав та свобод Запорізького війська» 1710 р., її місце в історії світової політичної думки, зовнішньополітичні аспекти. 2. Діяльність українських гетьманів з повернення прав і свобод Гетьманщини (І. Скоропадський, П. Полуботок, Д. Апостол, К. Розумовський). 3. Прутський мир 1711 року між Росією й Туреччиною та його вплив на розчленування України.	4
8	Тема 8. Українське питання напередодні та під час Першої світової війни 1. Концепції зовнішньополітичної орієнтації у працях українських письменників та політиків. 2. Підходи до українського питання політичних еліт Німеччині, Австро-Угорщині, Румунії, Польщі напередодні Першої світової війни.	4
9	Тема 9. Зовнішня політика Центральної Ради. 1. Особливості відносин Центральної Ради з російськими урядами. 2. Відносини з Антантою. 3. Переговори у Брест-Литовську та позиція	8

	Центральної Ради. 4. Міжнародна ситуація та проголошення незалежності УНР.	
10	Тема 10. Зовнішня політика П. Скоропадського 1. Відносини з Німеччиною та Австрією. 2. Кримське питання на порядку денному Гетьманату. 3. Переорієнтація на Антанту.	6
11	Тема 11. Зовнішня політика Директорії 1. Утворення ЗУНР, її зовнішньополітична діяльність. Відносини з УНР. 2. Паризька мирна конференція та інтереси України. 3. Переговори С. Петлюри і Ю. Пілсудського: причини та наслідки. 4. Дипломатична діяльність українських урядів в імміграції.	6
	До самостійної роботи відноситься: підготовка до практичних занять; написання доповідей. <i>Одна з доповідей із вищевказаного переліку обирається студентом на початку семестру та презентується під час практичних занять.</i> <i>Обсяг доповіді: 5-7 сторінок.</i> <i>Характеристика змісту:</i> за змістом навчальної дисципліни. <i>Вимоги до виконання та оцінювання:</i> основна мета роботи – глибоке вивчення важливих теоретичних або прикладних питань дисципліни за допомогою підготовки доповідей. Вельми важливим є формування таких умінь і навичок студента: самостійно формулювати проблему, визначати мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження; здійснювати пошук і відбір різноманітної інформації; обробляти та аналізувати інформацію; логічно і послідовно викладати результати аналізу, робити аргументовані висновки; правильно оформлювати науково-довідковий матеріал; публічно захищати виконану роботу. Робота має бути написана студентом на рівні, відповідному сучасному стану розвитку комплексу наук, які вивчають міжнародні відносини. Тему роботи треба розкрити в контексті сучасних наукових концепцій, обґрунтовано і доречно використовувати основні наукові терміни. Вельми важливо висвітлювати об'єктивні з наукового погляду положення, застосовувати для унаочнення і підтвердження теоретичних положень реальні приклади, достовірну статистичну інформацію. Думки вітчизняних і зарубіжних авторів, їхні	

	загальнотеоретичні і методологічні підходи необхідно проаналізувати та систематизувати. Мінімальний обсяг використаних джерел – 10, при цьому матеріали, вилучені з Інтернету, можуть складати не більше третини номерів у списку джерел; більшість джерел повинні складати оприлюднені документи, статті та монографії. Для оформлення виносів у тексті й прикінцевого «Списку посилань» використовується стиль APA.	
7	Разом	58

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Міжнародні контакти давніх слов'ян.
2. Зовнішній фактор формування держави Київська Русь.
3. Теорії щодо виникнення Київської Русі: автори, сутність, джерела.
4. Зовнішня політика князя Олега.
5. Основні напрямки зовнішньополітичної активності князя Ігоря.
6. Дипломатія княгині Ольги.
7. Пріоритети зовнішньої політики князя Святослава.
8. Зовнішньополітична діяльність Володимира Великого.
9. Дипломатія Ярослава Мудрого.
10. Особливості зовнішньої політики Володимира Мономаха.
11. Роль зовнішнього чинника у боротьбі за київський престол.
12. Зовнішні фактори занепаду Київської Русі.
13. Пріоритети зовнішньої політики князя Володимирка.
14. Зовнішня політика Ярослава Осмомисла.
15. Місце і роль Романа Мстиславовича в історії зовнішньої політики Галицько-Волинського князівства.
16. Основні завдання зовнішньої політики Данила Галицького.
17. Зовнішньополітична діяльність останніх князів Галицько-Волинського князівства.
18. Українські землі в політиці іноземних держав у XIV-XVI століттях.
19. Політика перших литовських князів відносно українських земель.
20. Особливості політики Князівства Литовського на українських землях.
21. Свидригайлові війни: причини та наслідки для українських земель.
22. Роль українських земель у зовнішній політиці Великого Князівства Литовського.
23. Кревська унія: причини підписання, сутність та наслідки.
24. Люблінська унія: причини підписання, сутність та наслідки для українських земель.
25. Причини появи і зовнішньополітична активність козацтва у II пол. XVI – початку XVII століття.
26. Міжнародна діяльність Д. Вишневецького.
27. Політика П. Конашевича-Сагайдачного.
28. Роль козаків у відносинах Речі Посполитої з Московією та Османською імперією.

29. Дипломатія Богдана Хмельницького на початковому етапі Визвольної війни.
30. Дипломатія Богдана Хмельницького на завершальному етапі Визвольної війни.
31. Особливості відносин Б. Хмельницького з Московським царством.
32. Дипломатія Богдана Хмельницького в останні роки його життя.
33. Еволюція дипломатії Богдана Хмельницького.
34. Політика Івана Виговського. Гадяцький договір.
35. Зовнішньополітична діяльність українських гетьманів періоду Руїни.
36. Роль Ю. Хмельницького в боротьбі за українські землі.
37. Розділ України на Лівобережжя та Правобережжя: передумови та наслідки.
38. Особливості взаємовідносин українських гетьманів з Москвою в період Руїни.
39. Зовнішня політика П. Дорошенка.
40. Дипломатія Івана Мазепи.
41. Шведсько-український союз 1708 р.: причини та наслідки.
42. Пилип Орлик і його дипломатична діяльність.
43. Боротьба українських гетьманів за самостійність у зовнішній політиці в XVIII ст.
44. Українські землі в складі іноземних держав в XIX - початку XX ст.
45. Україна в геополітичних планах і концепціях напередодні Першої світової війни.
46. Концепції зовнішньополітичної орієнтації у працях українських письменників та політиків.
47. Україна і Перша світова війна.
48. Зовнішня політика Центральної Ради.
49. Зовнішня політика Гетьманату.
50. Зовнішня політика Директорії.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Дорошко М.С. Історія України. Знакові події та особистості. Київ, 2021. 472 с.
2. Гуржій О.І. Славетна Україна. Битви та повстання від княжої до імперської доби. Київ, 2021. 352 с.
3. Кучик О.С., Заяць О.А. Зовнішня політика України: навч. посібник. Київ: Знання, 2010. 572 с.
4. Матвієнко В., Головаченко В. Історія української дипломатії ХХ століття у постатях. К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. 268 с.
5. Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смоля. К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001. 736 с.
6. Овсій І. О. *Зовнішня політика України* (від давніх часів до 1944 року): навч. посібник. Вид. 2-ге. Київ: Либідь, 2002. 240 с.
7. Українська державність у ХХ столітті (Історико-політологічний аналіз). К.: Політична думка, 1996. 448 с.
8. Чекаленко Л. Д., Федуняк С. Г. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. Л. Д. Чекаленко. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 464 с.
9. Чухліб Т. Козацька Україна на міжнародній арені. Київ: Видавництво "Арій", 2023. 352 с.

Додаткова

1. Винниченко В. Відродження нації (Історія української революції: марець 1917 р. - грудень 1919 р.). Книга Роду, 2008. 797 с.
2. Віднянський С. В., Вегеш М. М. Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2021. 372 с.
3. Войтович Л.В. Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть. Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2014. 478 с.
4. Горобець В.М. Українсько-російські політичні відносини другої половини XVII-XVIII ст.: тенденції, характер, етапи. *Український історичний журнал*. 1997. №1. С. 22-43.
5. Держалюк М. С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917-1922 роках. К: Оріяни, 1998. 240 с.
6. Збірник козацьких літописів: Густинський, Самійла Величка, Грабянки / Упорядн. та перекл.: Густинський літопис В. Кречотень,

- Літопис Самійла Величка В. Шевчук, Літопис Грабянки Р. Іванченко. – К: Дніпро, 2006. – 976 с.
7. Історичні постаті України: Іст. нариси / Зб./ Упоряд. та авт. вст. ст. О.В. Болдирев. Одеса, Маяк, 1993. 384 с.
8. Кармазіна М. С. Між історією і політикою. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 560 с.
9. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика. К.: Либідь, 2003. 176 с.
10. Павлишин О. З документів дипломатії Української Народної Республіки 1920–1921 рр.: Договір між УНР і Кубанським Краєм та ідея Союзу Причорноморських Держав. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917 - 1921 рр.*. 2013. № 9. С. 383-398.
11. Різниченко В. Пилип Орлик – гетьман України. К.: Укр. письменник, 1996. 302 с.
12. Скоропадський П.П. Спомини. К., 1992. 112 с.
13. Смолій В., Степанков В., Горобець В., Чухліб Т. Дипломатія Українського Гетьманату в міжнародних політичних комбінаціях раннього нового часу. Київ: Інститут історії України Національної академії наук України, 2022. 512 с.
14. Сушинський Б. І. Козацькі вожді України. Історія України в образах її вождів та полководців XV-XIX століть : іст. есе. : наук.-літ. вид. У 2 т. Одеса: ВМВ, 2004.
15. Чухліб Т. В. Мазепинська Україна між Російською та Шведською коронами: дилема вибору протекції. *Український історичний журнал*. 2009. № 2. С. 16-39.
16. Чухліб Т.В. Переяславська угода 1654 р. у контексті міжнародного утвердження ранньомодерної Української держави: причини, укладення, наслідки. *Український історичний журнал*. 2003. № 1. С. 68-81; № 3. С. 43-63; № 4. С. 46-61.

Електронні інформаційні ресурси

1. Інститут історії України Національної Академії Наук України // <http://history.org.ua/>
2. Електронна бібліотека Diasporiana// <http://diasporiana.org.ua/>
3. Ізборник // <http://izbornyk.org.ua/>
4. Український інститут національної пам'яті <https://uinp.gov.ua/>
5. Україна Incognita <https://day.kyiv.ua/article/ukrayina-incognita>

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

При вивченні навчальної дисципліни застосовуються наступні методи навчання:

Словесні: лекції (проблемні, лекції-візуалізації, лекції з аналізом конкретних ситуацій та ін.), розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, диспут, обговорення проблемних ситуацій.

Наочні: у тому числі мультимедійні презентації, демонстрація, метод безпосереднього спостереження, презентація результатів власних досліджень.

Практичні: рольові ігри; виконання індивідуальних завдань (підготовка та презентація доповідей).

Засоби діагностики якості вищої освіти включають в себе поточний, періодичний та підсумковий контроль.

Методи поточного / періодичного контролю: усне опитування, оцінювання виконання індивідуальних завдань (доповіді), захист результатів індивідуальних завдань (презентація доповідей).

Підсумковий контроль. Залік.

ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
Здобувач освіти		
Відмінно	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних/розрахункових завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних

	допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями	та колективних завдань при самостійній роботі
Добре	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки	правильно вирішив більшість розрахункових /тестових завдань за зразком; має стійкі навички виконання завдання
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно вирішив половину розрахункових/тестових завдань. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків
Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання за допомогою викладача, відсутні

	аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	сформовані уміння та навички
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

Навчальне видання

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний/періодичний контроль											Індивідуальне самостійне завдання	Сума балів
Змістовий модуль № I		Змістовий модуль № II		Змістовий модуль № III			Змістовий модуль № IV				25	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11		
5	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D		
60-69	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Зовнішня політика України (IX – початок XX ст.)

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Укладач

Максименко Ірина Володимирівна

Надруковано в авторській редакції з готового оригінал-макета

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*
Дизайнер обкладинки *О. А. Кунтарас*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 2,33.
Тираж 100 прим. Зам. № 52.

Видавництво і друкарня «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.